

**ТРАДИЦИИ И ПРИЕМСТВЕНОСТ В ОБУЧЕНИЕТО НА
СТУДЕНТИТЕ ОТ ИНТЕГРИРАНАТА СПЕЦИАЛНОСТ
„ПРЕДУЧИЛИЩНА И НАЧАЛНА УЧИЛИЩНА ПЕДАГОГИКА”**

доц. д-р Мария Алексиева
Бургаски свободен университет

**TRADITIONS AND SUCCESSION IN EDUCATION OF STUDENTS OF THE
INTEGRATED SPECIALTY „PRESCHOOL AND PRIMARY SCHOOL
EDUCATION”**

Assos. Prof. Mariya Aleksieva, Ph.D.
Burgas Free University

РЕЗЮМЕ: Публикацията представя философията на интегрираната специалност „Предучилищна и начална училищна педагогика“, създадена преди 25 години в Бургаския свободен университет. Логиката във философията на специалността обуславя прехода от класическата (традиционна) парадигма на ученето към нови познания и идеи, които в действителност са подготвени от цялостното развитие на предучилищната педагогика, маркираните параметри на началната училищна педагогика и иновациите в педагогическата практика, съпътстваща тези научни направления.

Ключови думи: *интеграция, интегрирана специалност, парадигми на образованието, учене, преподаване, взаимодействие, интегриран тип специалисти, приемственост, детска градина, начално училище, практическо обучение*

ABSTRACT: The publication presents the philosophy of integrated specialty "Preschool and Primary School Education" created 25 years ago in Burgas Free University. The logic in the philosophy of specialty determines the transition from classical (traditional) paradigm of learning to new knowledge and ideas that are actually prepared the overall development of preschool pedagogy, marked parameters of primary school pedagogy and innovation in teaching practice, supporting these scientific fields.

Keywords: *integration, integrated specialty, paradigms of education, learning, teaching, interaction, integrated type specialists, continuity, Kinder garden, primary school, practical training*

Интегративната тенденция се проявява в проведените реформи и експерименти в образованието на страни от Западна Европа, където се въвежда и интегрирана подготовка на детски и начални учители. През 1985 г. в Холандия е създадено нов тип основно базисно училище, което е задължително за всички деца от 4 до 12-годишна възраст. В него се осъществява интеграция между детска градина и начално училище и първата степен на средното училище. Една годи-

на преди това започва интегрирана подготовка на учители за новото базисно училище, като завършилите в него имат право да преподават по всички изучаващи се учебни дисциплини.

Понятието „интеграция”, което означава обединяване, съгласуване на отделни части в едно цяло (Съвременен тълковен речник на бълг. език, 2008: 320) се използва в различни области на науката, а отчасти и в обществения живот.

Такава интегрирана специалност за подготовка на учители едновременно за детска градина и за начално училище със съответен вътрешен преход и приемственост се въведе за първи път в България преди 25 години в Педагогическия факултет на Бургаския свободен университет, след което МОН я посочи като базова и за останалите педагогически факултети в страната.

Концепцията за създаване на интегрираната специалност по своята същност е тясно свързана с открояващата се тенденция за ново парадигмално образование.

Парадигмите на образованието са модели или набор от предположения, концепции, ценности и практики, които представляват различни форми за представяне на основните им елементи в областта на образованието и обучението. Понастоящем парадигмите се тълкуват така, че се търси противоречие между тях, но едновременно с това се отчита, че всяка една има основания и не може напълно да бъде пренебрегната за сметка на друга. (Радев, 2015:23) Съвременните тълкувания, свързани с целта на образованието, са, че то не може да бъде самоцел. Образованието е истинско историческо събитие, в което нищо не изчезва, но всичко се съхранява, затова то е основно за хуманитарните науки (Гадамер, 1988). Самото образование се разглежда като процес и като дейност, през които минават подрастващите. Като процес образованието е подбуждане, оформяне и хармонизиране на психо-физичните сили на индивида, обогатяване на съзнанието с ценни преживявания и познания. Резултатът от този процес са съвкупността от съвършенства, които личността придобива в хода на своето развитие. Друга ценност на образованието е, че то не е обикновена съвкупност от възпитание и обучение. То е цяло, което е „повече“ от своите части. Тук ще си послужим с думите на незабравимия П. Дънов „*Нека да обичате цялото и да живеем заради него. Щом обичате цялото, ще обичате и частите, които влизат в него*“.

В различни съвременни специализирани източници се описват следните парадигми на образованието: 1. В зависимост от вида образование парадигмите са три: на формалното, неформалното и информалното образование; 2. В зависимост от опората за разбиране на културата: традиционно консервативна (стабилизационна), рационалистична (знания и умения, правене на културата), хуманистична – човекът като главен феномен на културата; традиционна (на знанието), технократична (знания + опит), поведенческа (стимул – реактивна), хуманистична, т.е. субект-субектна (Кукушкин, 2002); 3. В зависимост от опората на някоя от философиите на образование: аналитико-емпирична-позитивистко-количествена парадигма; конструктивистко-херменевтична-интерпретативно-количествена парадигма; критично-теоретична-неомарксистка-постмодернис-

тична-практическа парадигма; еkleктично-прагматична парадигма (Reeves, T., University of Georgia, 1996); прогресивистка и традиционна (Beder, Sh., 2009); инструктивистка (поведенческо-бихейвиористка), когнитивистка, конструктивистка, социо-културалистка (критично-социална), интерпретативна (херменевтична), позитивистка (Paradigmas de la educacion, 2004).

Тези отправни проекции на новото парадигмално образование изграждат философията на интегрираната специалност „Предучилищна и начална училищна педагогика“, в която са „вградени“ няколко конструкта. Те обуславят прехода от класическата (традиционна) парадигма на ученето към нови познания и идеи, които в действителност са подготвяни от цялостното развитие на предучилищната педагогика, маркираните параметри на началната училищна педагогика и педагогическата практика, съпътстваща тези научни направления.

Интегрираният характер на специалността произтича от осъществяващите се междувъзрастови и междупредметни връзки, от една страна, и съчетаването на различни приемствени форми, методи и организация на работа в детската градина и в началното училище, от друга.

Каква е разликата между интегрирания специалист и специалиста в определена възрастова степен (предучилищна, начална училищна и т.н.)?

До преди появата на интегрираната специалност дейността на учителя и квалификациялната му характеристика се свързваха с определена възрастова степен и съответните настоящи институции в образователната система.

Разликата е в това, че интегрираната специалност може да се развива като предназначена за повече варианти на педагогическа дейност:

- нови форми според индивидуалния темп на развитие на децата, техните интереси и потребности;
- нови принципи и методи, произтичащи от взаимовръзките между двете образователни степени и водещите видове дейност в ДГ и НУ;
- новия тип на образователните и възпитателните взаимодействия; ново структуриране на образователната система;
- увеличена мобилност в персоналната реализация.

В квалификационната характеристика на специалността към учебен план, 1995 г., доц. Димитър Димитров посочва следното предназначение на специалиста:

„Бакалавърът по ПНУП е нов тип интегриран и широкопрофилен специалист, експерт по детското развитие в стадия на първоначалното изграждане и формиране на личността, способен да подпомага поэтапното ѝ разгръщане съобразно приемствеността в закономерностите на предучилищния и началноучилищния живот.“

Разгръщайки в детайли предназначението на специалиста и посочвайки изискванията към качествата и подготовката му, авторът посочва, че „... имплицитно изпреварващо е заложена и възможността подготовката на бакалавър-

ра по ПНУП – като интегрирана специалност – да бъде съобразена с вероятно друго структуриране на образователната система.”

В квалификационната характеристика на специалността към учебен план от 2015 г. е посочено следното предназначение на специалиста педагог, детски и начален учител: „Подготовката на интегриран тип специалисти позволява по-добре да се вникне във възрастовата специфика и образователните стратегии, което ще осигури и по-добро взаимодействие между детска градина и начално училище като единна образователна система. Преминаването от една в друга степен на бъдещите специалисти помага да се преодолеят досегашните конфликтни позиции по отношение на функциите при подготовката за училище и на основата на това да се съхранят във взаимовръзка специфичните особености на двете образователни структури“.

В настоящия момент предпочитанието към интегрираната специалност продължава да има все още прагматични съображения – увеличават се възможностите за намиране на работа, но това не е главното във философията на специалността. Подготовката на студентите се извършва с убеждението, че се подхожда изпреварващо.

Развитието на интегрираната специалност се съпътства и от редица промени.

На първо място, това е провокирането на нов начин на мислене у студентите-бъдещи специалисти в областта на предучилищната педагогика и началната училищна педагогика – както по отношение на старите проблеми, така и в открояването на нови перспективни проблеми и решения. Целта е в края на обучението те да се почувстват свободни и отговорни хора с нараснала личностна и социална мотивация и активност.

На второ място, промените се коренят в характера на образователните педагогически взаимодействия между преподаватели и студенти. Особеното е, че те са субект - субектни. В процеса на протичането им се осъществяват различни видове дейност, извършва се пренос на техники, стратегии, механизми, които спомагат за професионалната и личностната компетентност на бъдещия интегриран специалист.

На трето място, промените произтичат от очакванията и претенциите, които обществото предявява към съвременния учител.

Какви са реалистичните изисквания на обществото към българския учител?

През последните няколко години сме свидетели на небивало развитие на информацията, независимо дали става въпрос за нейните източници, или за нейното разпространение. Все повече децата, които идват в детската градина или в училище, носят отпечатъка на един свят – реален или измислен, който далеч надхвърля границите на семейството. Разнообразните послания, които текат по медиите – развлекателни и информационни програми, филми, допълват или противоречат на онова, което децата слушат и правят в детската градина или изучават в училище. Когато децата прекарват по-голяма част от времето си пред телевизора, с таблета или мобилния телефон, в съзнанието им контрастно из-

пъква разликата между удоволствието, получено веднага и без никакво усилие от телевизионния екран, и изискванията, които се предявяват към тях в детската градина и началното училище.

От друга страна, проблемите на заобикалящото общество не могат да бъдат оставени пред прага на образователните институции: бедността, насилието над децата, наркотиците, социалните проблеми в някои семейства „влизат“ в детската градина и в началното училище заедно с децата.

От учителя се очаква не само да се изправи пред тези проблеми, но и да успее там, където родителите не са успели. Нещо повече, той трябва да намери съответното равновесие както между традиция и съвременност, така и равновесие между поведението и разбиранията на децата, от една страна, и действиящите програми, от друга.

Обсъждането както на традиционната, така и на новата роля на учителя не трябва да се основава на грешни предпоставки. Не може да се твърди, че всички злини в обществото ни се дължат на недостатъците в образователната система. В крайна сметка самото общество трябва да търси причините за нарушаването на едни или други функции и да възстановява онези задължителни елементи, които са съществени за общественния живот и за междуличностните отношения.

От учителя се очаква и се изисква да се нагоди към ученика, да смени ролята си на „солист“ с тази на „съпровождащ“ и забравяйки старите функции на „разпространител“ на информация, да стане помощник на децата в стремежа им да търсят, да организират и да управляват собствените си потребности. Учителят трябва не да моделира умовете, а по-скоро да ги води и да вдъхва увереността в основните ценности, създаващи и осмислящи смисъла на човешкия живот.

Учителят продължава да „играе“ важна роля в организацията на педагогическите взаимодействия с децата и особено с учениците в началното училище, защото очакванията към него са свързани с активизиране на учебния процес и формиране у учениците на умения за учене, чийто резултат е повишаването на тяхната самостоятелност. Той трябва да притежава уменията да осигури и обезпечи получаването на необходимото ниво познания, без да повлиява негативно на собственият темп на усвояване у всяко дете, да отчита микроклимата и особеностите на класа. За целта е необходимо наличието на познания за умело сформирани на различни видове групи, обезпечаващи нелеката задача да се получат едни и същи познания, но в различни ситуации при различните групи и едновременно с това да не влияят негативно върху поведението на учениците и тяхната спонтанност.

По същество педагогическата работа е творческа и изисква творческа нагласа от партньорите в процеса на възпитание и подготовка за училище в детската градина (деца - учител) и съответно в учебния процес в началното училище (учител и ученици). Осъзнавайки възможността да бъдат творци в занималнята и в класната стая, бъдещите учители трябва да преодолеят страха си от ограниченията на учебно съдържание и конкретна методика по учебни дисциплини.

Компетентността, професионализмът и призванието, които се изискват от съвременния учител, го натоварват със сериозна отговорност. Очакванията и претенциите към него са високи, а критериите, на които трябва да отговаря, изглеждат безгранични. Същевременно с това новият тип учител може значително да допринесе за изграждането на доверие и на положително отношение към образователните новости.

Как се вписва интегрираният модел на учителя в посочените по-горе характеристики и какви са неговите предимства?

Интегрираният специалист по предучилищна и начална училищна педагогика:

Първо, има възможността да се запознае с динамиката на детското развитие от 3 до 10-годишна възраст, което му помага да се реализира като човек, който по-пълноценно съдейства за оптималното развитие на детето;

Второ, познава в дълбочина доучилищното детство и проблемите на началната училищна възраст. Той има знанията и възможностите да черпи от двете възрасти и да съотнася реакциите на децата към цялостното им поведение и развитие;

Трето, осъзнава уникалността на детството и мястото на детето в цялостното развитие на човека, както и личното си участие в изграждането на човешкия потенциал;

Четвърто, подготвен е да осъществява субект - субектни взаимоотношения, като поетапно се стреми към превръщане на децата в субекти на собственото им развитие;

Пето, изгражда в процеса на обучението си човешки и интелектуални качества, които създават условия за ново отношение към неговата личност;

Шесто, владее умения за създаване на собствени стратегии, технологии и конструкции за работа с децата от детската градина и малките ученици от началното училище;

Седмо, по-коректно разкрива сечението на процеси, свързани с приемствеността между ДГ и НУ, включващи подготовката на децата за училище, от една страна, и подпомагане на училищната адаптация, от друга;

Осмо, отличава се със своята предприемчивост, силно развити способности за самоизменение, за промяна и адаптация към двете образователни степени;

Девето, владее умения както за вариативно усвояване на отделни действия и цялостни структури, така и умения за реализация на играта и на ученето в играта.

Друг важен аспект в подготовката на интегрираните педагогически специалисти: детски и начални учители е практическата подготовка.

Практиката е многостранна, динамична, променлива, развиваща се, социална, материална и духовна, съзнателна, емоционална и т.н. сложна човешка дейност. Специалното предназначение на учебната практика на интегрираната специалност в Центъра по хуманитарни науки при Бургаския свободен университет е:

- да доказва целесъобразността и качеството на теоретичната подготовка;
- да изгражда професионални умения за образователни и възпитателни техники за мобилна реализация в двете детски степени;

- да стимулира изследователски опити в развиващи се педагогически взаимодействия, като се прилага сравнителен подход за двете детски възрасти;
- да формира професионално и действено отношение към развитието на детето и свързания с това демократичен стил на поведение по отношение на личността на детето.

Философията и образователните цели на практическата подготовка на бъдещите педагози се съдържат в Концепцията на Програмния съвет по педагогика при ЦХН за практиката. Тя е дело на водещи преподаватели от специалността и на преките участници в нея. В процеса на реализация на отделните практически модули концепцията се осмисля, доказва се и се развива. За студентите Концепцията и организацията са изложени в специално разписани инструкции за практиката. Основни положения в Концепцията:

1. Отговорност на практиката за обективно вярно познание

- Гносеологическият статут на практиката се определя от ролята, която тя ще има в екстериоризирането на познавателните продукти, на теоретичното знание и неговото прилагане в организационните форми в детската градина и в началното училище;
- Като особено динамична реалност практиката изисква от теорията непрекъснато да решава възникващи проблеми;
- В практиката с децата се развиват и други форми на познание: сетивно-предметни, културни, социално-хуманистични.

2. Насоки на образователната програма по практика

- Професионална компетентност в двете степени;
- Лично професионално участие в развитието на детския потенциал;
- Разбиране и оценка за статуса и статута на интегрирания учител.

При всички форми и степени на практическа подготовка е подсилен психологическият аспект, сравнителният подход за двете възрасти и осмислянето на акцента на специалността – подготовка на мобилни специалисти с разбиране за индивидуален темп на развитие на детето, като изискванията се увеличават.

В рамките на първия модул „Хоспетиране“ основната цел на практическата подготовка на студентите е насочена:

- към запознаване с детската градина и началното училище като институции; най-обща ориентация за реалното им съществуване като работно поле на педагога/учителя от специалност „Предучилищна и начална училищна педагогика“;
- насочване към сравнителен анализ между възрастите в детската градина; между възрастите в началното училище; между детската градина и началното училище, по отношение на поведението по време на: педагогическото взаимодействие и на самостоятелната дейност;
- съвременни и настоящи проблеми на детската градина и началното училище;
- реализиране на педагогически наблюдения с целенасоченост в две основни насоки: детето и неговото развитие и педагогът като учител и неговите по-широки възпитателни и социални функции;

- откриване на дейностите, в които и чрез които детето осъществява своята активност, степента на тази активност и индивидуалност;
  - специфични особености на дейностите и дейностния подход в детската градина и в началното училище: - в детската градина: доминиране на игровата дейност в живота на детето; интеграция на дейностите; постепенно отдиференциране и осмисляне на дейността (цел, задачи, действия, операционни единици, резултат, планиране); – в началното училище: постепенно изграждане на компонентите на учебната дейност; влияние на игровата дейност; възпитаване в умствен труд; начално ограмотвяване;
  - организация на възпитателния процес и подготовката за училище в детската градина и на учебно-възпитателния процес в началното училище;
  - сравнителен анализ между възрастите в детската градина; между възрастите в началното училище; между детската градина и началното училище, по отношение поведението по време на: педагогическото взаимодействие, самостоятелната дейност;
  - осмисляне от студентите на концепцията за педагогическата практика от позицията на интегрираната специалност по отношение на развитието и диапазона на детството;
  - опит за прилагане на някои знания в практиката. (например разиграване на самостоятелно изработени от студентите игри и др.)
- Във втория практически модул „Текуща практика“ от студентите се изисква и се очаква следното:
- участие в реализирането на цялостната педагогическа дейност; в самостоятелното изграждане на съдържанието и структурата на съвместната дейност „педагог - деца“;
  - участие на всеки студент в педагогическата дейност, свързана с различните учебни предмети (раздели); със самостоятелната дейност и интереси на децата; с организационните форми и т.н., за придобиване на цялостен опит;
  - реализиране на индивидуална, групова и фронтална работа с децата;
  - задълбочаване на сравнителния анализ между възрастите в детската градина; между възрастите в началното училище; между детската градина и началното училище, по отношение на поведението по време на: педагогическото взаимодействие, самостоятелната дейност;
  - осмисляне от студентите на концепция за педагогическата практика от позицията на интегрираната специалност (ПНУП); по-широка компетентност на интегрирания специалист по отношение на развитието в диапазона на детството;
  - алтернативни и творчески предложения и опити в практиките.
- Третият практически модул е свързан с преддипломната педагогическа практика (стажантска практика). Тъй като тя е последната и най-важна за практическата реализация на студентите от интегрираната специалност към нея се предявяват и високи очаквания, свързани със следните аспекти от подготовката на обучаемите:

- реализиране на цялостната педагогическа дейност в детската градина и началното училище; самостоятелно изграждане на съдържанието и структурата на съвместната дейност „педагог - деца”;
- реализиране на индивидуална, групова и фронтална работа с децата;
- участие на всеки студент в педагогическата дейност, свързана с различните учебни предмети/раздели; със самостоятелната дейност и интереси на децата; с организационните форми и т.н., за придобиване на цялостен опит;
- осмисляне от студентите на концепцията за педагогическата практика от позицията на интегрираната специалност (ПНУП); по-широка компетентност на интегрирания специалист по отношение на развитието в диапазона на детството;
- прилагане на резултатни и интересни за децата игрови и учебни технологии, които създават интерес към заниманията в детската градина и началното училище;
- прилагане на знанията и уменията от специализациите и показване на амбиция за развиване на майсторство: в използването на изкуствата за деца - театър, изобразително изкуство, музика; в овладяването на физическа култура; в преодоляването на говорни недостатъци и др.;
- задълбочаване на сравнителния анализ между възрастите в детската градина; между възрастите в началното училище; между детската градина и началното училище – по отношение на поведението по време на: педагогическото взаимодействие; самостоятелната дейност на децата;
- осъществяване на активно, съдържателно, емоционално и деликатно педагогическо общуване и добра педагогическа рефлексия;
- алтернативни и творчески реализации в практиките;
- запознаване със системата от социални връзки в детското заведение/училище; със системата от връзки с родителите и обществеността;
- запознаване с конкретни действия на директора: педагогически и административни; поглед към неговия мениджърски подход;
- преосмисляне на учителската професия съобразно съвременните икономически и идеологически условия; статута на интегрираната специалност в педагогическата система.

Педагогическите взаимодействия и взаимоотношения също са предмет на педагогическата практика. В процеса на учебната практика се осъществява учене, обучение, възпитание, образование. Тяното разгръщане изгражда съдържанието на практиката. В началото педагогическите ситуации протичат до голяма степен условно, но с нарастване на опита все повече се доближават до реалните. Особеното е, че участват субекти с определена степен на развитие – физическо и духовно, със свои нагласи, интереси и ориентации. В учебната практика основните педагогически взаимодействия са: между преподавателя и студента, между базовия учител и децата, между студента практикант и децата. Подпомагачи са: между преподавателя и базовия учител, между базовия учител и студента, между преподавателя и децата. Всичко това – в индивидуален план и в условията на групата. От значение е и заобикалящата среда – материална и об-

ществена. Съществуването и равновесието на системата се поддържа от взаимното подпомагане на субектите в процеса на развитие и саморазвитие.

Компоненти на практиката като педагогическа система (Очертават диапазона на практиката):

- материална среда в детското заведение;
- административна организация на детското заведение;
- правна защита на детето в детското заведение;
- взаимоотношения между работещите в детското заведение;
- взаимоотношения между родители и учители;
- взаимоотношения с обществеността;
- брой на децата в класа (групата) като условие за оптимална работа;
- равнище на постижения по отношение на децата до момента на учебно-педагогическата практика (общо ниво);
- равнище на някои ярки индивидуални случаи;
- лични качества на базовия учител (специалист), свързани с практиката;
- професионални качества на базовия учител (специалист);
- взаимодействия на базовия учител (специалист) със студента практикант;
- възможност за реализация на студента практикант в базовото детско заведение;
- постижения на студента практикант по отношение овладяване на знания от децата (общо ниво);
- постижения на студента практикант по отношение възпитанието на децата (общо ниво);
- постижения на студента практикант в някои ярки индивидуални случаи;
- прилагане от студента практикант на нови съвременни идеи за образователното и възпитателното дело;
- творчески моменти в педагогическата дейност на студента по време на практиката;
- творчески моменти в дейността на децата по време на практиката;
- самооценка на личните качества на студента, свързани с педагогическата практика;
- самооценка на професионалните качества на студента практикант;
- педагогическият съветник (професионалният консултант) като източник на познание по време на практиката;
- ролята на педагогическия съветник (професионалният консултант) за реализация на студента в практиката;
- лични качества на педагогическия съветник (професионалният консултант), свързани с педагогическата практика;
- професионални качества на педагогическия съветник (професионалният консултант), свързани с практика;
- педагогическият съветник (професионалният консултант) като източник за нови идеи в образователното и възпитателното дело.

Теоретичната и практическата подготовка на студентите от интегрираната специалност „Предучилищна и начална училищна педагогика“ се допълват, надграждат и се „вписват“ една в друга в хода на обучение. Така се създават възможности да се „покаже“ балансът между теоретичното знание и практическите умения и компетентности, които студентите придобиват по време на обучението си.

Тази нова ориентация в обучението на интегрирания специалист предполага преди всичко стимулиране на нестандартното, на творческото мислене; развитие на комуникативните умения и техники; умения за отстояване на собствените позиции; по-висока степен на адекватност и в двете възрастови степени; прилагане на иновационни техники и стратегии в практиката (ориентирани преди всичко към интеграция между различните видове изкуства) и др.

В заключение би могло да се подчертае, че по-високото качество на професионалната компетентност на интегрирания специалист му позволява да разглежда детето и детската личност не фрагментарно, а цялостно.

Това, от своя страна, отговаря на новата тенденция за непрекъснато образование и развитие на човешкия индивид в широкия смисъл на думата, т.е. става въпрос за образование, което обхваща всички степени, форми и звена за обучение и възпитание през целия живот.

Тенденцията към цялостно разглеждане на детето и неговата личност се разглежда като непрекъснат процес, основите на който се полагат в ранното детство и предучилищната възраст. Този процес продължава в началното училище и по-нагоре, като осигурява благоприятни условия както за непрекъснато овладяване на знания и умения, така и за тяхното обновяване, обогатяване и усъвършенстване до цялостното развитие на личността.

Литература:

1. Bizhkov, G. (2001) Reformatorska pedagogika, UI „Sv. Kliment Ohridski“, S.
2. Bender, M. & Ng, S. H. (2009) Dynamic biculturalism: Socially connected and individuated unique selves in a globalized world, In: Social and Personality Psychology Compass. 3, p. 199-210
3. Gadamer H. G. (1988) Istina i metod: Osnovy filos. germenetiki: Per. s nem./Obsht. red. i vstup. st. B. N. Bessonova, M.: Progress
4. Radev, Pl. (2015) Tradicii i syvremennost v obrazovaniето (Щриhi za diskusiia), UI „P. Hilendarski“, Pl.
5. Reeves, T. C. (1997). An evaluator looks at cultural diversity. Educational Technology, 37(2), 27-30.
6. Syvremenен tylkoven rechnik na bylgarskiia ezik (2008)., Gaberov, s. 320
7. Ucheben plan na specialnostta 1995, 2015.
8. Fernando A. Senior Canela (2004) Nuevos paradigmas para la educación en línea, Documento presentado en el XIII Encuentro Internacional De Educación A Distancia, Universidad de Guadalajara, México. Del 29 de Noviembre al 3 de Diciembre del 2004